

**İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ

WORKING PAPER SERIES

Tartışma Metinleri

WPS NO/124 / 2017 – 08

DAYTON ANLAŞMASI VE SONRASI

Muhammed Mehdi GARİP

Özet

Bu makale, Bosna-Hersek'te etnik yapılar arasındaki savaşı bitirmek ve barışı inşa etmek amacıyla gerçekleştirilen Dayton Barış Antlaşması'nın üç farklı etnik grubun bir arada güvenle yaşamalarını ve bir devlet içinde bütünleşmesini sağlayacak Bosna-Hersek'in yapısıyla ilgili getirdiği yenilikleri ve düzenlemeleri ortaya koymaktadır. Ayrıca, Dayton Barış Antlaşması'nın oluşturduğu sorunlar ile istikrar ve barışın devamının oluşturulmasına ne gibi katkısının olduğu, meydana gelen gelişmelerle birlikte incelenmekte ve antlaşmanın güncellenmesi gerekli maddeleri üzerinde durulmaktadır. Çalışma, Dayton Antlaşması ve sonrası, Dayton sonrası Bosna-Hersek'in idari ve siyasal yapısı, Dayton sonrası Bosna-Hersek'te bölünmüş toplum, Dayton Barış Antlaşması neticesinde Bosna-Hersek'te ortaya çıkan sorunlar olmak üzere dört başlıkta ele alınmaktadır.

Anahtar Kelime: Yugoslavya, Bosna-Hersek, Dayton Antlaşması, Barış.

Abstract

This article describes the Dayton Peace Treaty aimed at ending the war between Bosnia and Herzegovina and building peace in Bosnia and Herzegovina, bringing together innovations and arrangements of Bosnia and Herzegovina shows. It also examines the problems that the Dayton Peace Treaty creates and the contribution it has made to the creation of a continuation of stability and peace, along with the developments that are taking place, and the articles that need updating the treaty. The study is addressed in four chapters, namely the Dayton Treaty and the Post-Dayton, the administrative and political structure of Bosnia and Herzegovina since Dayton, the divided society in Post-Dayton in Bosnia and Herzegovina, and the Dayton Peace Treaty in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Yugoslavia, Bosnia-Herzegovina, Dayton Treaty, Peace.

Giriş

Yugoslavya devletinin dağılmasında 90'lı yıllarda Soğuk Savaşın sona ermesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması, Avrupa kıtasında meydana gelen askeri ve siyasi gelişmeler, komünizmin bitişi dolaylı ve dolaysız olarak etken olmuştur. Yugoslavya krizi barışçıl bir yolla çözümlenemeyince bölgede savaşlar meydana gelmiştir. Savaş ilk olarak Slovenya'da daha sonra Hırvatistan'da ve 1992 yılında ise Bosna-Hersek'te nüksetmiştir. Yaşanan bu savaşlar sonrasında 1995 yılında Dayton Barış Antlaşması tüm bu savaşları sona erdirmiştir. Antlaşma Avrupa'nın ortasında, Bosna-Hersek'te uygulanan katliamı durdurmuş fakat Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanınan Bosna-Hersek'i ise istikrarsız bir devlet haline dönüştürmüştür.

Ayrıca Bosna-Hersek'te savaşın durdurulması ve bir an evvel barışın tekrar inşa edilmesi için zor şartlar altında mecburi şekilde imzalanan Dayton Antlaşmasının, orta ve uzun bir zaman diliminde Bosna-Hersek devletinin toplumsal yapısına ve ihtiyacına karşı yanıt bulamayacağı dikkate alınarak Bosna'nın bu ihtiyacına güncellenmesi ve değişmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle makalenin hazırlanmasındaki başlıca amaç Dayton Barış Antlaşmasını ve sonrasında Bosna-Hersek'te meydana gelen gelişmeleri değerlendirmektir.

1. Dayton Antlaşması ve Süreci

9 ayrı etnik kökenden ve üç ayrı dinden meydana gelmiş olan Yugoslavya, Avrupa Topluluğunun da etkisi ile Tito'nun ölümünden sonra parçalanarak Güneydoğu Avrupa olarak adlandırılan bir coğrafya haline almıştır. Haziran 1991'de Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığı üzerine Yugoslavya kara kuvvetlerinin müdahalesi ve Almanya'nın ciddi anlamda Hırvatları desteklemesi ile Hırvat-Sırp çatışmasına zemin hazırlamıştır (Yenigün ve Hacıoğlu, 2004, s. 191).

Sırp güçleri, Yugoslav ordusunun da desteğiyle Hırvat topraklarının yüzde 30 kadarının denetim altına almış, ülkenin güney, orta ve doğu kesimlerine yayılmaya

başlamıştır. BM Kasım'da BM barış gücünü getirmede önkoşul olarak Hırvatistan ile Yugoslavya kuvvetleri arasında ateşkes yapılması için görüşmelere başlamıştır.

Bosna Hersek'i paylaşma konusu Sırbistan lideri Miloseviç ve Hırvatistan lideri Tujman arasında görüşülmüştür. Belgrat ve Zagreb yönetimleri Bosna Hersek'i ikiye bölmeyi ve bunun dışında kalan küçük toprak parçasını da Müslümanlara bırakmayı düşünmüşlerdir. Aliya İzzetbegoviç yönetimi, B-H cumhuriyetinin lideri olmasından dolayı Bosna'nın bölünmezliği ile ilgili kararlar ortaya koyarak bağımsızlık için 1992 Şubat'ında referanduma gitmeye karar vermiştir. Sırp tarafı ile anlaşma yapmak yerine uluslararası toplumun devreye girmesini amaçlamıştır. İzzetbegoviç uluslararası toplumun böyle bir müdahaleyle Bosna'yı savunabileceğini düşünmüştür (Ülger, 2003, s. 87).

İç karışıklıklar Bosna'ya da etki ederek Sırp ve Hırvat çatışmasının tetiklemiştir. Sırp'lar ile Müslümanların çatışmaları yaşanırken, diğer bölgelere göre kanlı olaylar burada gerçekleşmekteydi. Diğer bölgeler bağımsızlıklarını ilan etmişken Boşnaklar Sırp'lar ile aynı çatı altında kalmak istememişlerdir. Bosnalı Sırp'ların buradaki amacı ise; Bosna'nın bağımsızlığını engelleyerek bu bölgenin Sırbistan'a bağlanmasını sağlamak olmuştur. Fakat İzzetbegoviç 1992'de Bosna Hersek'in bağımsızlığını ilan etmiştir (Johnson, 1999).

Türkiye hemen bağımsızlıklarını tanımış, Bosna Hersek BM üyeliğine alınmıştır. Bosnalı Sırp'lar ise Bosna Hersek Sırp Cumhuriyeti'ni kurduklarını ilan ederek kanlı çatışmaları başlatmışlardır. Başkentlerinde gerçekleşen çatışmalar sırasında BM sadece ekonomik yaptırımlar ile geri dönüş yapmıştır. Ancak Sırp'lar 1993'te Büyük Sırbistan hayali ile Srebrenica'da yaptıkları katliamlar soykırıma dönüşmüş, Müslüman sivil halk yok edilmiştir. Bu olaylar karşısında NATO hava saldırıları ile karşılık vermiştir. Bu savaş etnik temizlik ve soykırım kavramlarını ortaya çıkartmış, ölen sayısının en çok Müslüman Boşnaklar olduğunu göstermiştir (Caplan, 2000, s. 223).

Avrupa Birliği (AB)'nin buradaki olaylarda sessiz kalması Sırp'ları daha da cesaretlendirmiştir. Ne var ki bu savaş Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının

(AGSP) şekillenmesinde önemli role sahip olmuştur. Avrupa Birliği'nin yakın coğrafyasında savunmuş olduğu ilkelere ters düşen bu durumun karşısında pasif kalması ve ortak bir strateji gerçekleştirememesi sonucu BM uluslararası Polis Gücü ile müdahalelerde bulunmuştur. Ancak Dayton Antlaşması imzalanmasıyla Avrupa Birliği Polis Misyonu (EUPM) görevi devralmıştır. Daha sonra barışı koruma görevi NATO'ya verilmiştir (Filiz, 2015, s. 24).

1.1. Dayton Sonrası Bosna-Hersek'in İdari ve Siyasal Yapısı

Dayton Barış Antlaşmasına göre Bosna-Hersek Devleti iki ayrı birimden (Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti) ve küçük bir özerk bölgeden oluşmaktadır; Bosna-Hersek topraklarının yüzde ellisine sahip olan Bosna-Hersek Federasyonu on kantona ayrılmıştır (Poriç, 2012, s. 97). Bosna-Hersek Federasyonunda çoğunluğu Hırvat ve Boşnaklar, Sırp Cumhuriyeti'nde ise çoğunluğu Sırpolar oluşturmaktadır. Brcko Distrikt ise hem Bosna-Hersek Federasyonu hem de Sırp Cumhuriyetine eşit olarak bağlanmıştır.

Bosna-Hersek Anayasasına göre, siyasal iktidar, üç iktidar merkezi arasında bölünmüştür. Bu merkezlerden biri, yetkilerini bütün ülke üzerinde ve bütün yurttaşlar bakımından kullanabilen federal yönetimidir. Bu yönetim biriminin, yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarını görecekte temel organları (Federal Parlamento, Başkanlık, Bakanlar Kurulu, Anayasa Mahkemesi, Merkez Bankası) Anayasa'da belirtilmiştir (Uygun, 1999, s. 161). Demek ki Bosna-Hersek Devleti'nin beş ortak kurumu vardır.

Bosna-Hersek Devletinin başında Başkanlık Konseyi bulunmaktadır. Başkanlık Konseyi üyeleri dört yılda bir Boşnak, Sırp ve Hırvatlar tarafından halk oylaması ile seçiliyor. Üçlü başkanlık sistemine göre sekiz ayda bir Başkanlık Konseyi başına başka bir üye gelmektedir (www.predsjednistvobih.ba, 2017).

Bosna-Hersek Parlamentosu iki meclisten oluşmaktadır; Meclislerden biri, 42 üyeli Temsilciler Meclisi, bütün ülke halkını temsil etmektedir. Anayasa, bu meclis

üyelerinin 2/3'ünün federasyon bölgesinden, 1/3'ünün Sırp Cumhuriyeti bölgesinden seçilmesini öngörmüştür. Diğer meclis, ülkenin üç kurucu halkının beşer üye ile eşit olarak temsil edildiği 15 üyeli Halklar Meclisidir. İki meclisin yasama prosedüründeki yetkileri eşittir (Uygun, 1999, s. 154). Anayasa Mahkemesi Bosna-Hersek'in en yetkili yargı organıdır ve dokuz üyeden oluşmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri aracılığıyla gerçekleşen ve 1995'te Bosna savaşını sona erdiren Dayton Antlaşması, kâğıt üzerinde hâlâ çokuluslu olmasına rağmen, üç bileşen halkı arasında bölünmüş bir ülke yaratmıştır. Bugün, Dayton Antlaşması'ndan 17 sene sonra Bosna-Hersek siyasi teoride oturmamış devlet olarak nitelendirilmektedir, çünkü bağımsız, birleşik bir Bosna-Hersek devletinden bahsetmek imkânsız görünmektedir (Akkoyunlu, 2009, s. 136). Bugünkü Bosna-Hersek hem istikrarsız hem de bölünmüş bir topluma sahiptir. Bu istikrarsızlık sebeplerinin çoğu devleti yapısından, siyasetçilerden, ulusal siyasi liderlerden ve partilerden kaynaklanmaktadır. Ama en önemli sorunlar mevcut anayasasından ve devlet yapısından kaynaklanmaktadır. Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti kendi içlerinde küçük iki farklı devlet haline gelmişlerdir. Bu iki farklı yapının sahip oldukları devlet mekanizmaları birbirinden tamamen farklı olmuştur. Eğitim sistemleri, polisleri, yargı süreçleri, medyaları ve siyasi kurumlarıyla tek devlet içinde iki farklı devlet haline gelmiştir. Üstelik 10 kantona bölünen Bosna ve Hersek Federasyonunda Bosnalı Hırvatların çoğunlukta oldukları bölgelerde ise Hırvatlar neredeyse kendilerine bağımsız bir bölge oluşturmuştur. Nüfusunun dört milyonun altında olduğu tahmin edilen ülkede devlet harcamasının çoğu farklı bu mekanizmaların finansmanı olarak harcanmaktadır. Ülkede Dayton Antlaşması ile Hırvatistan ve Sırbistan bölgede kendi merkezî yapılarını ve konumlarını güçlendirirken Müslümanların çoğunluğunu oluşturduğu Bosna Hersek Cumhuriyeti ise eski Yugoslavya döneminde yaşanan iç buhranlara ve tehditlere açık bir bölge haline getirilmiştir.

Bosna-Hersek devleti Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti olarak iki farklı entiteden oluşmakta olup bu iki entiteninde kendi içlerinde anayasaları mevcuttur. Ayrıca özerk bölge olan Brcko bölgesinin de kendisine ait anayasası bulunmaktadır. Demek ki Bosna-Hersek'te üç farklı anayasa var olmaktadır. Yıllar

boyunca ne Sırp Cumhuriyeti'nin ne de Bosna-Hersek Federasyonu'nun anayasası Dayton Anayasasıyla bütünleşmiştir. Yapılması gereken entite anayasaların Bosna-Hersek Anayasasıyla uyum sağlamasıdır (İbrahimagic, 1999). Şu anda devlet kanunları değil, entite kanunları üzerine ısrar edilmesi hem Yüksek Temsilci Kurumunu hem de bazı yerli politikacıların mantığına aykırı bir davranış olmuştur.

Dayton Anayasasına göre Bosna-Hersek'in tüm vatandaşları Bosna-Hersek topraklarında eşittir; teorik olarak hem Sırp Cumhuriyeti'nde oturan sakinler hem de Bosna-Hersek Federasyonu'nda oturanlar için aynı kanunun uygulanması lazım; teoretik olarak bu doğru ama pratikte öyle olmamıştır. Sırp Cumhuriyeti'nde oturan Boşnaklar ve Hırvatlar kanuna göre azınlıktır ve eşit değildir; Federasyonu'nda yaşamayan Sırp'ların durumu da aynıdır. Demek ki hem Sırp'ların hem Hırvatların hem Boşnakların insanî hakları kendi vatanlarında ihlal edilmektedir (Kut, 2005, s. 66).

Dayton anayasası düzenlemeleriyle Avrupa'daki en karışık siyasal sistem getirilmiştir. Bosna-Hersek'in 14 anayasası var, 14 hükümet ve iki yüzden fazla da bakanlık mevcuttur. Yapılan bu anlaşma Bosna Hersek için kısa vadede savaşı durdurmayı uzun vadede ise yıkımların ve ölümlerin önüne bir an önce geçmek açısından önem arz etmiştir. Ancak bu kadar büyük ve bürokratik bir sistem Bosna-Hersek ve vatandaşlarının aleyhine işlemektedir. Bunun yanı sıra Dayton Anayasası çok karışık bir seçim sistemini de getirmiştir. Bosna-Hersek Dayton Antlaşmasıyla Boşankalar, Şu anda devlet kanunları değil, entite kanunları üzerine ısrar edilmesi hem Yüksek Temsilci Kurumunu hem de bazı yerli politikacıların mantığına aykırı bir davranıştır.

r ama Dayton'dan sonra Bosna sorunu sadece derinleştirildi.

Yüksek Temsilci Kurumu uluslararası örgütlerle milliyetçi olan siyasal liderler üzerine baskı yaparak, onların yerine daha ılımlı siyasetçilerin siyasal arenada başarılı olmalarını sağlamaya çalışmıştır. Böyle bir yaklaşımla uluslararası aktörler Bosna Hersek'i demokratik bir Avrupa devletine dönüştürmeye çalışmışlardır. Bu anlamda Bosna Hersek'te en etkili uluslararası aktörler olan Yüksek Temsilci Ofisi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı öne çıkmıştır (Numanoviç, 2011, s. 9).

1.2. Dayton Sonrası Bosna-Hersek'te Bölünmüş Toplum

Dayton Barış Antlaşmasıyla sadece Bosna-Hersek devleti değil, Bosna-Hersek'teki toplum da bölünmüştür. Bunun en iyi örneği milli eğitim sistemidir; Bosna-Hersek'te devlet düzeyinde devlet kanunlarına göre düzenlenmiş ortak milli eğitim sistemi yoktur. Herhangi modern bir devlette lise diplomasının arkasından devlet, ondan sonra entite ve diploma verilen okulun yetkisi gelmektedir (İbrahimagic, 1999, s. 19). Bosna-Hersek'te ise entitelerin yetkisinin devletin etkisine üstünlüğü vardır.

Bosna-Hersek'teki eğitim siyasi partiler tarafından uygulanmaktadır: Bosna-Hersek'teki Hırvat eğitimi Zagreb'deki Hırvat Demokrat Birliği tarafından uygulanmaktadır; Sırp eğitimi Belgrat'taki Sırp Demokratik Partisi tarafından uygulanmaktadır; Boşnak eğitimi ise Saraybosna'daki Demokratik Eylem Partisi tarafından uygulanmaktadır (Poriç, 2012, s. 105).

Eğitim sisteminde böyle bir durum doğal olarak kendi sonuçlarını direkt bölünmüş topluma yansıtmaktadır. 1990'larda milliyetçi akımlar temsil eden Hırvat Demokrat Birliği ve Sırp Demokratik Partisi şu anda Bosnalı Hırvatların ve Sırpaların aldığı eğitimi direkt kontrol ederek Bosna Savaşını başlatan ideolojiyi yeni nesillere okutmaktadır (Hobsbawm ve Ranger, 1983). Böyle uygulanan bir eğitim sistemi yeni nesillere var olmayan Bosna kültürü ve geleneklerini öğretirken hem o topraklarda asırlar boyunca yaşayan multi etnik kültürü hem de Bosna'nın özünü öldürmektedir.

Bosna Savaşından sonra Bosna-Hersek toplumu büyük değişiklik yaşamıştır. Asırlar boyunca yan yana yaşayan komşular savaş yıllarında birbirine karşı bulunmuşlardır. Dışarıdan gelen milliyetçi kışkırtmalar nedeniyle Bosna-Hersek toplumu bölünmüştür.

Bir toplumun huzur ve refah içinde geliştirilebilmesi için ilk önce adaletin hâkimiyetin sağlamak lazımdır öncülünden başlarsak Bosna-Hersek toplumunun da adil hukuka ve yasalara ihtiyacı vardır. Dolayısıyla hukukun üstünlüğü Bosna'nın bölünmüş toplumunun yeniden yapılandırılması için en etkili temel olabilir.

2. Dayton Antlaşması Neticesinde Bosna-Hersek'te Ortaya Çıkan Sorunlar

Bosna-Hersek teoride bağımsız, egemen bir devlettir. Gerçekteyse, Bosna-Hersek egemenliğin fiilen halk tarafından kullanılmadığı, toprak bütünlüğünse ancak uluslararası himayeye bağımsızlığı pahasına muhafaza edebildiği bir devlet durumundadır.

Bosna-Hersek yirmi yılı aşkın süreden beri ateşkes sağlandığından şiddet görmeyen lakin eli kolu bağlı bir devlet konumunda varlığını devam ettirmeye çalışmaktadır. Dünyadaki başkanlık, yarı başkanlık, parlamenter sistemler içinde hiçbirine benzemeyen, adeta onlarca parlamentonun olduğu ama yüzlerce mini başkanlık sistemi tarafından yürütülen ve en ilginç de toplamda ortaya çıkan melez yarı başkanlık sistemi havasında 'leopar desenli bir komiserlik' modeli mevcuttur. Bu kadar karmaşık ve birbirine bağımlı kantonların kendi içinde de başına buyruk davrandığı bir sistemsizlik sistemi bulunmaktadır (Hocaoğulları, 2015, s. 38).

Bosna-Hersek Federasyonu, 10 ayrı kantona ayrılmıştır. Bu kantonlar nüfus yapılarına göre 'Boşnak yoğun (B)', 'Hırvat yoğun (H)' ve 'etnik olarak karışık (K)' kantonlar şeklinde oluşturulmuştur. Buna göre Federasyon bünyesinde 5 Boşnak yoğun, 3 Hırvat yoğun ve 2 karışık kanton bulunmaktadır. Bu kantonlar (Doğan, 2016, s. 71);

- Una-Sana Kantonu/ Unsko-Sanski Kanton,(B)
- Tuzla Kantonu/(B)
- Posavina Kantonu/ (H)
- Zenica-Doboj Kantonu/(B)
- Merkez Bosna Kantonu/(K)
- Bosna-Podrinje Kantonu/(B)
- Hersek-Neretva Kantonu/(K)
- Saraybosna Kantonu/(B)
- Batı Hersek Kantonu/(H)
- Livno Kantonu/(H)'dur.

Devlet karmaşık bir yönetime sahip olmuştur. Dayton Barış Antlaşmasıyla birlikte batılı devletler tarafından kurulan, etnisite esasına dayalı siyasal sistem işlememektedir. Sistem çıkmazlarla iç içe geçmiş durumdadır ve siyasal, ekonomik, sosyal, sağlık gibi sayabileceğimiz birçok alanda büyük sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Geçtiğimiz genel seçimler sonrasında 15 aya yakın bir süre hükümet kurulamadı. Dünyada ender görülebilecek bir siyasi kriz yaşanmıştır (Doğan, 2016, s. 71).

Dayton Barış Antlaşması, o zaman için savaşın daha da ilerlemesini durdurduysa da bugün için başta AB'ye üyelik süreci olmak üzere Bosna-Hersek'i birçok yönden sekteye uğratan anlaşma olmuştur. En önemli sorunlardan biri, anlaşmanın Sırp, Hırvat ve Boşnakları kurucu halk olarak kabul ederken bunun yanında nüfusun %3'lük bölümünü oluşturan Roman ve Musevilere temsil hakkı vermemesidir. Özellikle Bosna-Hersek'in AB'ye üyeliğinde tek olmasa da en önemli engel oluşturan sorunlar bu anlaşma kaynaklıdır (Türkeş ve ark., 2012, s. 14).

Dayton Barış Antlaşması, devletin kurucu unsuru olarak Boşnaklar, Sırp ve Hırvatları tanımlamıştır. Belirtilen toplulukların dışındaki etnik halklara cumhurbaşkanı seçilme hakkı tanımamıştır. Bu nedenle, Bosna-Hersek'te yaşayan azınlık mensuplarından Roman aktivist Dervo Sejdic ile devletteki Yahudi azınlığın temsilcisi Jacob Finci, anayasanın ve seçim yasasının azınlıkları cumhurbaşkanı seçilmekten alıkoyduğu gerekçesiyle 2006 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'ne başvurmuş ve mahkeme 2009 yılında verdiği kararla Bosna savaşını sona erdiren Dayton Barış Antlaşması çerçevesinde sadece Müslüman Boşnaklar, Ortodoks Sırp ve Katolik Hırvatların devlet başkanı olmasına izin veren anayasa maddesini değiştirmek isteyen Sejdic ve Finci'yi haklı bulmuştur (Türkeş ve ark., 2012, s. 15).

2011 yılında Bosna-Hersek'in Sırp Cumhuriyeti bölümünde gerçekleşen trafik kazasında bir Sırp gazeteci yaralanmıştı. Tedavisi için gereken uygun kan Sırp Bölgesi'nde bulunamayınca gazetecinin Saraybosna'daki meslektaşlarının girişimleriyle kısa zamanda bulunmuştur. Fakat bulunan kan, Boşnak ve Hırvatların yoğun olarak yaşadığı federasyon bölgesinde, yaralı gazeteci ise Sırp Bölgesi'nde

olduğu için ciddi bir sorun baş gösterdi. İki parçalı devlette, bir taraftan diğerine kan göndermek için birtakım resmi prosedürlerin yerine getirilmesi gerekiyordu bu da vakit alacaktı. Saraybosna'daki gazetecilerin kanı transfer etmesiyle sonuca ulaşılabilmiştir. Bu ve bunun gibi benzeri en insani konularda bile Bosna-Hersek'teki yasal uygulamalar gayri insani olabilmektedir (Demirtaş, 2014, s. 14).

Nitekim yakın bir dönemde sağlık reformu yasası uzlaşmazlık nedeniyle meclisten geçmeyince, yeni doğan bebeklere 4 ay süresince kimlik verilemediği gibi bu bebekler sağlık hizmetlerinden de yararlanamamıştır. Devletin bir türlü siyasal istikrara kavuşamaması ekonomik istikrarsızlığı da beraberinde oluşturmaktadır. Bürokratik zorluklar nedeniyle Bosna dış yatırımlardan büyük oranda mahrum kalmaktadır.

Bosna Savaşı'nın sona ermesinden bu yana yaklaşık 20 yıl geçmiş olmasına rağmen devletin kurucu unsurları olan Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar arasında bölünmüşlük, güvensizlik, endişe ve rekabet varlığını sürdürmektedir. Devlet dış sınırları ortak, iç sınırları açısından gayri resmi olarak üçe bölünmüş bir devlet görünümündedir. Etnik yapı doğrultusunda şekillenen Bosna-Hersek toplumunda, devletin ve toplumun ortak değerlerinin ne olduğu konusunda bir görüş birliği bulunmamakta. Bosna-Hersek siyasi liderleri ise herkesin ortak çıkarına olan konularda bile uzlaşmakta zorlanıyor (Türbedar, 2014, s. 44).

Üç kurucu halk arasında geçmişte yaşanan trajik etnik çatışmalardan dolayı tarafların birbirleri arasında tam anlamıyla güven oluşmadığından özellikle Sırp ordusunun Boşnaklara karşı etnik temizlik yürütmesinden dolayı taraflar arasında hükümet kurmak için uzlaşma sağlanabilmesi en önemli dönüm noktası olarak algılanmaktadır. Kurulan hükümetin sürdürülebilirliği ise ayrı bir sorun olarak devam etmektedir. Zira hükümet kurulsa bile taraflar arasında karar alma, uzlaşma sistemine göre olduğu için özellikle karar almalarda taraflar arasında uzlaşma sağlamak çok zor olduğundan tekrar siyasi kriz yaşanarak sistemde tıkanıklıklar yaşanmaktadır (Uğurkan, 2015, s. 630).

Sonuç

Olağanüstü durumların sonucu olan Dayton Antlaşması, savaşı durdurmak ve barışı sağlamak yönünden başarılı olmuştur. Antlaşmanın getirdiği karışık devlet yapısı, daha çok uluslararası bir güce dayanması, uluslar arasında uyum sağlayacak düzeneklerin yetersizliği, bu antlaşmanın karşılaştığı önemli sorunlardandır. Bu antlaşmanın yapıldığı tarihten 13 yıl geçmiş olmasına rağmen değiştirilmemesi, barışın ve istikrarın geleceği ile alakalı kaygıları haklı kılmaktadır.

Ülkede iç barışın ve düzenin olması için savaşın suçluları yakalanıp yargılanması büyük bir önem taşımaktadır. Bunların yargılanıp gereken yaptırımların uygulanmaması durumunda Bosnalıların batıya karşı güvensizlikleri artıracak ve etnik ayrışmalar da daha derinleştirecektir. Bosna-Hersek'in merkezi ve istikrarlı bir yapıya ulaşmasına Avrupa Birliği ile entegrasyon süreci hizmet edecektir.

Zaten antlaşmanın değişimi kayıtlandırmış olduğu iç şartlardan çok antlaşmanın gözetlenmesini ve yürütülmesini üstlenmiş olan uluslararası kuvvetlerin konjonktürel şartlardaki değişiklik çerçevesinde oluşan girişimleri ile mümkün olmaktadır. Bu manada AB ve BM gibi kuruluşların Bosna-Hersek'e pozitif yaklaşımları ve Dayton antlaşmasının değiştirilmesi hususunda gösterecekleri destek, Bosnalı halkın uluslararası topluma karşı güvenmelerini sağlamasından daha çok toplumlar arasında olan ayrışmayı ve etnik milliyetçiliği de ortadan kaldırması hususunda yardımcı olacaktır. Bunda Avrupa Birliği'nin Bosna-Hersek devletiyle yaptığı Ortaklık Antlaşması ile Kosova'nın bağımsızlık sürecinin etkileri yer almaktadır.

Günümüzde Bosna-Hersek'te olan sorun yalnızca devlette yaşanan yönetimin değişmesiyle aşılamaz. Bosna-Hersek adına mühim olan halklar arasında olan dinsel ve etnik gerilimin en aza indirilerek geçmişte yaşanılmış acıların tekrar yaşanmamasıdır. Bosna'ya adil bir düzen getirilmedikçe sıkıntıların aşılamayacağı açık bir şekilde görülmektedir. Bu nedenle Bosna-Hersek'in batının özellikle de AB'nin desteğine gereksinimi vardır. Dahası AB ve NATO'ya üyeliği, Bosna-Hersek Devleti'nin toprak bütünlüğünü garanti altına alacaktır. Bosnalı politikacıların kendi gelecekleri ile alakalı bir uzlaşmaya varamayacaklarından dolayı, Bosna'nın geleceğini uluslararası toplumun kararlılığı belirleyecektir.

Kaynakça

Bosna-Hersek Devlet Başkanlığı Resmi Web Sitesi, 01 Temmuz 2017, <http://www.predsjednistvobih.ba/>

Caplan, R. (2000). Assessing the Dayton Accord: The Structural Weaknesses Of The General Framework Agreement For Peace In Bosnia and Herzegovina, *Diplomacy & Statecraft*, Published By Frank Cass, Vol.11, No.2.

Demirtaş, B. (2014). Balkan Bahar'ının Bosna Yansıması, Üç Dilde Açlığın Çılgılığı, *Analist Dergisi*, Mart.

Doğan, M. (2016). *Bosna-Hersek'in Avrupa Birliği Üyeliğinin Balkanların Güvenliğine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Filiz, Ö. (2015). *Balkanlarda Bölgesel İşbirliği ve Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci'nin (SEECP) Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hobsbawm, E. ve Ranger, T. (1983). *The Invention of Tradition*. UK: Cambridge University Press.

Hocaoğulları, S. (2015). Soykırımın 20'nci Yılında Srebrenitsa ve Derin Bosna; Derin Bosna, Derin Yara Konuşan Bosna, Sessizleşen Dünya, *Kültür Ajanda Dergisi*, Özel Sayı, Yıl 2, Sayı 17.

İbrahimagic, Ö. (1999). *Supremacija Bosnei Hercegovine nad entitetima*. Sarajevo: Vijeće Kongresa Bosnjackih Intelektualaca.

Johnson, R. G. (1999). *Negotiating the Dayton Peace Accords through Digital Maps*, 20 Haziran 2017, http://www.iapad.org/publications/ppgis/Negotiating_the_Dayton_Peace_Accords_through_Digital_Maps.pdf

Kut, Ş. (2005). *Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Numanoviç, A. (2011). *Dayton Sonrası Bosna Hersek ve Avrupa Atlantik Entegrasyonu*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Poriç, İ. (2012). *Bosna Sorununun Günümüzdeki Durumu ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türbedar, E. (2014). *Protestolar Sonrası Bosna Hersek Değişenler ve Değişmeyenler*. *Analist Dergisi*, Nisan, Sayı 38.

Türkeş, M., Rüma, Ş. İ., Akşit, S. ve Açar, A. (2012). Kriz Sarmalında Bosna-Hersek 'Devlet Krizi', Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD, Dış Politika Forumu Araştırma Raporu.

Uğurkan, E. (2015). Avrupa Birliği'ne Katılım Yolunda Bosna-Hersek, İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Uygun, O. (1999). Bosna-Hersek: İç Savaştan Konsensüs Demokrasisine, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LVI, Sayı: 1.

Ülger, İ. K. (2003). Balkan Dramının Perde Arkası. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yenigün, C. ve Hacıoğlu, Ü. (2004). Bosna Hersek: Etnik Savaş, Eksik Anlaşma, Dünya Çatışma Bölgesi, Ankara: Nobel Yayınları.